

یک معلم و این همه پایه

آشنایی با نحوه‌ی تدریس در کلاس چندپایه

- کاهش تعداد پایه‌های یک مدرسه که منجر به حذف یک یا چندپایه یا کل پایه‌ها می‌شود.
- کاهش تعداد دانش‌آموزان یک منطقه، به دلیل استفاده از آن‌ها در امور کشاورزی، دامداری، قالی‌بافی و... یا کاهش جمعیت روستاها به سبب مهاجرت به شهرها.

فرصت‌ها و چالش‌ها

برخی از فرصت‌هایی که کلاس‌های چندپایه برای دانش‌آموزان و معلمان ایجاد می‌کنند، عبارت‌اند از:

- رشد مهارت‌های زبانی، فعالیت‌های مشارکتی و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان؛
- ایجاد فرصت برای دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر، به منظور جبران عقب‌ماندگی‌های درسی با توجه به تدریس معلم؛
- ایجاد فرصت برای دانش‌آموزان علاقه‌مند و مستعد پایه‌های پایین‌تر، برای استفاده از مطالب درسی پایه‌های بالاتر و آمادگی بیشتر برای سال بعد؛

کلاس چندپایه تدریس یک معلم با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه‌ی تحصیلی در یک کلاس است؛ دانش‌آموزانی که گاهی مختلط نیز هستند. کلاس‌های چندپایه برنامه‌ی درسی و کتاب خاص ندارند، لذا معلمان باید همزمان بیش از یک برنامه‌ی درسی را تدریس کنند. تشکیل کلاس‌های چندپایه دلایلی دارد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

- فقدان، کمبود یا نامناسب بودن راه‌های ارتباطی بین روستاها و شهرها و دسترسی نداشتن به وسیله‌ی نقلیه‌ی مناسب برای حضور در مدرسه‌های تک‌پایه.

حامد شاکریان
کارشناس ارشد تاریخ، معلم و مدرس دانشگاه فرهنگیان
خراسان شمالی

کلاس‌های چندپایه در ایران نظام آموزشی مستقلی ندارند و برنامه‌ی درسی آن نیز همان برنامه‌ی درسی کلاس‌های تک‌پایه است. بیشتر معلمان تدریس در کلاس‌های چندپایه را از سخت‌ترین تدریس‌ها می‌دانند و به همین علت علاقه‌ای به تجربه کردن آن ندارند؛ اما معلمانی که در این نوع کلاس‌ها تدریس کرده‌اند، نگاهی متفاوت به آن دارند.

ویژه معلمان تازه‌وارد که تجربه‌ای در این زمینه ندارند، یکی از چالش‌های اساسی در این زمینه است. حتی در دانشگاه فرهنگیان نیز دانشجویان با این نوع کلاس‌ها کمتر آشنا می‌شوند. رفع این کمبود، نیازمند توجه جدی به این موضوع است.

نکات مهم در مدیریت کلاس‌های چندپایه

کلاس‌های چندپایه از لحاظ سن دانش‌آموزان، جنسیت آن‌ها و تعداد پایه‌ها شرایط متفاوتی با کلاس‌های تک‌پایه دارند. این شرایط موجب شده‌اند وظیفه و نقش معلمان نیز در این کلاس‌ها بیشتر شود:

- معلم کلاس چندپایه نقش‌های متعددی در محیط آموزشی بر عهده دارد، از جمله‌ی این نقش‌ها می‌توان به مدیریت کلاس درس و ارتباط با والدین و جامعه‌ی محلی اشاره کرد. ایفای این نقش‌ها در کلاس چندپایه نیازمند برنامه‌ریزی‌های خاص، مبتنی بر شناخت معلم از دانش‌آموزان کلاس، شرایط مدرسه و بافت و اقتضائات محلی است.

ویژگی‌ها و نیازهای متفاوت دختران و پسران و همچنین شرایط فرهنگی کشور ما، چالش‌هایی را برای معلم و دانش‌آموزان ایجاد می‌کند.

– نبود کتاب درسی و سایر ملزومات اختصاصی تدریس؛ کتاب‌های درسی، وسایل کمک آموزشی و اکثر کتاب‌های راهنمای معلم همگی برای معلمان و دانش‌آموزان تک‌پایه طراحی شده‌اند. معلمان کلاس‌های چندپایه نیز ملزم به استفاده از همین موارد هستند. بنابراین متناسب‌سازی محتوا با نیازهای دانش‌آموزان، بر عهده‌ی معلم است که این نیازمند تغییر رویکرد در این بخش است.

محدودیت زمان و کمبود وقت؛ معلم در کلاس‌های چندپایه موظف است در همان زمانی که برای کلاس‌های تک‌پایه تدوین شده است، مواد درسی کلاس‌های چندپایه را نیز تدریس کند.

بی‌توجهی به افزایش تجربه و تخصص معلمان؛ توجه ناکافی برای برگزاری دوره‌های ضمن خدمت خاص، برای معلمان چندپایه، به

- کاهش وابستگی دانش‌آموزان به معلم.
- پرورش حس مسئولیت و همکاری در دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر، از طریق رفع مشکلات درسی دانش‌آموزان کوچک‌تر؛
- فعال‌تر شدن معلم و استفاده از قوه‌ی خلاقیت با ایده‌سازی‌های جدید، برای افزایش بهره‌وری در کلاس درس در کمترین زمان.

اما صرف‌نظر از این فرصت‌ها، کلاس‌های چندپایه چالش‌ها و محدودیت‌هایی نیز به همراه دارند که می‌توان به این موارد اشاره کرد:

افزایش نقش معلم در کلاس؛ برخلاف کلاس‌های تک‌پایه که معلم فقط یک بار طرح درس، برنامه‌ریزی کلاسی، ارزشیابی، ابزارها و محتواهای آموزشی را آماده می‌کند، در کلاس‌های چندپایه، معلم برای هر جلسه، باید همه‌ی این موارد را جداگانه برای دانش‌آموزان هر پایه آماده کند.

مختلط‌بودن کلاس‌ها؛ بیشتر کلاس‌های چندپایه مختلط هستند. این موضوع با توجه به

منابع: ۱. دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه‌ای نظری، ۱۴۰۰، راهنمای عمل معلم در کلاس‌های چندپایه، مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف، تهران: اگست. ۲. سادانی، علی، ۱۳۹۳، درس‌پژوهی از طراحی تا اجرا همراه با مهارت‌های گفت‌وگای معلمی و تدریس، نویسنده علی سادانی، تهران: شاکلا. ۳. مگوسانا، کتان؛ کاویسانا، ماری چویس، ۱۳۸۶، خودآموز تدریس چندپایه، ترجمه‌ی محرم آقاآزاد، تهران: آئین.

● معلم کلاس چندپایه لازم است، با توجه به تعداد پایه‌ها و فضای کلاس، چینش کلاس، محل استقرار هر پایه و محل قرارگرفتن خود را مشخص کند. محل استقرار هر پایه باید به‌گونه‌ای باشد که دانش‌آموزان به راحتی به تخته‌ی کلاس و سایر وسایل و مواد آموزشی مربوط به خود دسترسی داشته باشند. در صورت امکان، لازم است هر پایه تخته‌ی مخصوص به خود را داشته باشد. فاصله‌ی بین هر پایه باید به اندازه‌ای باشد که معلم بتواند به راحتی بین آن‌ها حرکت کند و صدای دانش‌آموزان پایه‌های متعدد مزاحمتی برای یکدیگر ایجاد نکند. چیدمان‌های انفرادی و U شکل و L شکل چیدمان‌های مناسب این نوع کلاس‌ها هستند.

● تهیه‌ی جدول کار و فعالیت‌های سالانه، در شروع سال تحصیلی، از اقدامات ضروری برای سازماندهی محیط یادگیری به شمار می‌آید.

● معلم باید در ابتدای سال تحصیلی قوانین کلاسی را تعیین کند؛ مثلاً خاطر نشان سازد که وقتی معلم و دانش‌آموزی در حال صحبت کردن هستند، دیگران حتماً باید ساکت باشند یا اینکه با توجه به وضعیت کلاس، دانش‌آموزان تا حد امکان به آرامی، بدون فریادزدن و با فکر سخن بگویند و... لازم است معلم قواعد را با کمک دانش‌آموزان کامل کند.

● مدیریت زمان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در موفقیت کلاس‌های چندپایه است. بنابراین لازم است معلم با برنامه‌ریزی منعطف و با پیش‌بینی

اتفاقات غیرمنتظره از به تعویق افتادن وظایف خود جلوگیری کند.

● باید به دانش‌آموزان تکالیفی ارائه شود که مبتنی بر طرح یا حل مسئله یا کسب تجربه‌ی مستقیم دانش‌آموزان در موقعیت آموزشی باشد.

● معلم باید سعی کند با برگزاری نشست‌های توجیهی برای اولیا، از آن‌ها برای پیگیری روند آموزشی کمک بگیرد.

● ضروری است معلم از سه نوع فعالیت معلم‌دانش‌آموز، دانش‌آموزدانش‌آموز و خودیادگیری براساس نوع تدریس در کلاس استفاده کند.

● طراحی آموزشی از بخش‌های مهم برنامه‌ریزی برای کلاس‌های چندپایه است که باید مورد توجه قرار گیرد. معلم برای طراحی آموزشی مناسب باید به این سؤالات پاسخ دهد:

● چه پایه‌هایی را باید تدریس کنم؟

● چه موضوعاتی را در هر پایه باید تدریس کنم؟

● از چه روش تدریسی برای آموزش موضوع مورد نظر استفاده کنم؟

● زمان کلاس را برای هر پایه چگونه مدیریت کنم؟

● چگونه میزان یادگیری دانش‌آموزان هر پایه را ارزشیابی کنم؟

پس از پاسخ‌دادن به این پرسش‌ها، نقشه‌ی کلی برای آموزش به دانش‌آموزان هر پایه مشخص می‌شود. باید یادآور شد که معلم حتماً باید این فعالیت را قبل از شروع تدریس انجام دهد. البته طرح آموزشی باید کاملاً منعطف باشد و

به اتفاقات پیش‌بینی نشده‌ای که امکان دارد در فرایند یاددهی یادگیری رخ دهد، نیز توجه شود. منظور از طراحی آموزشی نقشه‌ی کلی آموزش است که برای هر پایه جداگانه مشخص می‌شود.

● به دلیل موقعیت خاص آموزشی کلاس‌های چندپایه، معلم در این نوع کلاس‌ها باید از انواع گوناگون روش‌های تدریس به‌ویژه از روش‌های تدریس فعال مانند روش حل مسئله، بارش فکری، پرسش و پاسخ، مطالعه‌ی مستقل و آموزش به هم‌کلاسی استفاده کند.

● توجه به سبک‌های یادگیری از دیگر مواردی است که باید به آن توجه شود. طرح درس معلم باید براساس نیازها، علایق، مهارت‌ها و استعدادهای دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه و با توجه به حیطه‌های آموزشی شناختی، عاطفی و روانی حرکتی آنان تنظیم شود.

● آگاهی معلم از قابلیت فناوری‌های متعدد برای استفاده در فرایند یاددهی یادگیری بسیار مهم است.

● بهتر است در کلاس‌های چندپایه، از وسایل کمک آموزشی‌ای استفاده شود که به راحتی و به‌طور رایگان در محیط محلی موجود است؛ مثلاً منابع طبیعی مانند گیاهان، مواد معدنی، مواد زائد خانگی و...

چند نکته درخصوص تدوین برنامه‌ی درسی کلاس‌های چندپایه

● برنامه‌ی کلاسی پایه‌ها باید به‌گونه‌ای تدوین شود که درس‌هایی مثل ریاضی، برای همه‌ی پایه‌ها، در یک ساعت نباشد و پراکنده شود.

● باید در تدوین برنامه‌ی درسی به ارتباط طولی و عرضی توجه شود.

● خوب است ساعت تربیت بدنی و نقاشی بین هفته پخش شود و این دو فعالیت در یک روز انجام نگیرد.

در پایان یادآور می‌شود معلم در یک کلاس چندپایه باید از موضوعات مهمی مثل ویژگی ذهنی و جسمی دانش‌آموزان، علایق آن‌ها، تفاوت ویژگی‌های جنسیتی و همچنین نیازها و تجربه‌های دانش‌آموزان مطلع باشد و ضمن آگاهی از شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموزان و والدینشان، اقتضائات بومی و محلی خود را نیز بشناسد و راهکارهایی به کار گیرد که موجب برقراری ارتباط مؤثر خودش با دانش‌آموزان و دانش‌آموزان با یکدیگر شود.

کلاس چندپایه